

1. CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNA I SPOŁECZNO-POLITYCZNA LITWY

Rysunek 1. Flaga narodowa i godło Republiki Litewskiej

Źródło: www.pl.wikimedia.org, stan na 23.11.2006

Litwa, Republika Litewska (Lietuva, Lietuvos Republika): stolica – Wilno, język urzędowy – litewski, religia – katolicyzm, jednostka monetarna – 1 lit = 100 centów. Święto narodowe to Dzień Odzyskania Niepodległości – 16 lutego – rocznica restytucji państwa litewskiego. Za zgodą ówczesnych Niemiec w lutym 1918 r., na kilka miesięcy przed zakończeniem I wojny światowej, Taryba (parlament) pod przewodnictwem A. Smetony proklamował niepodległość kraju.

1.1. Dane geograficzno-demograficzne

1.1.1. Terytorium

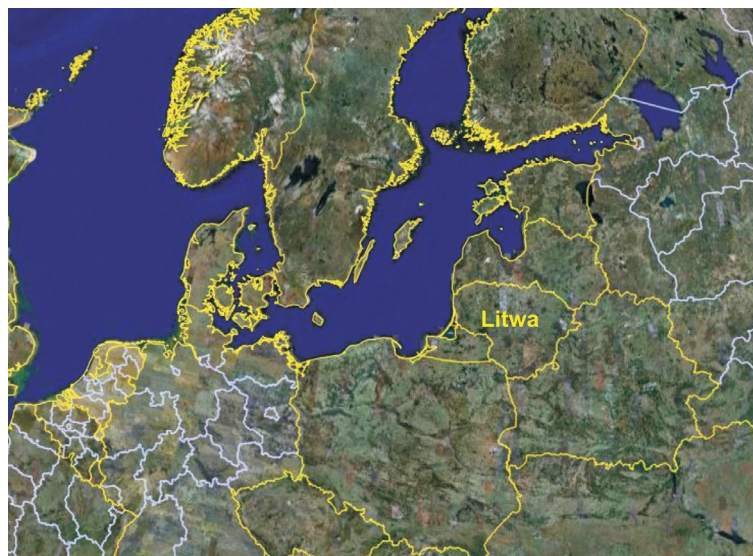
Republika Litwy jest państwem położonym w Europie Wschodniej, na wschodnim wybrzeżu Morza Bałtyckiego. Graniczy na północy z Łotwą (453 km), na wschodzie z Białorusią (502 km), na południu z Polską (91 km) i na południowym-zachodzie z Obwodem Kaliningradzkim (227 km). Całkowita długość granic lądowych wynosi 1273 km. Długość wybrzeża Litwy wynosi niespełna 99 km. Szerokość wód terytorialnych państwa wynosi 12 mil morskich. Położenie Litwy wraz z krajami sąsiednimi przedstawiono na rysunkach 2 i 3.

Powierzchnia kraju wynosi 65,2 tys. km². Większe miasta to Wilno (stolica), Kowno, Kłajpeda, Szawle oraz Poniewież. Administracyjnie kraj podzielony jest na 10 powiatów (obwodów): kłajpedzki, kowieński, mariampolski, olicki, poniewieński, szawelski, tauroski, teleszycki, uciański oraz wileński. Podział administracyjny terytorium Litwy przedstawia rysunek 4¹.

Rysunek 2. Litwa i kraje sąsiednie

Źródło: www.pl.wikipedia.org, stan na 23.11.2006 r.

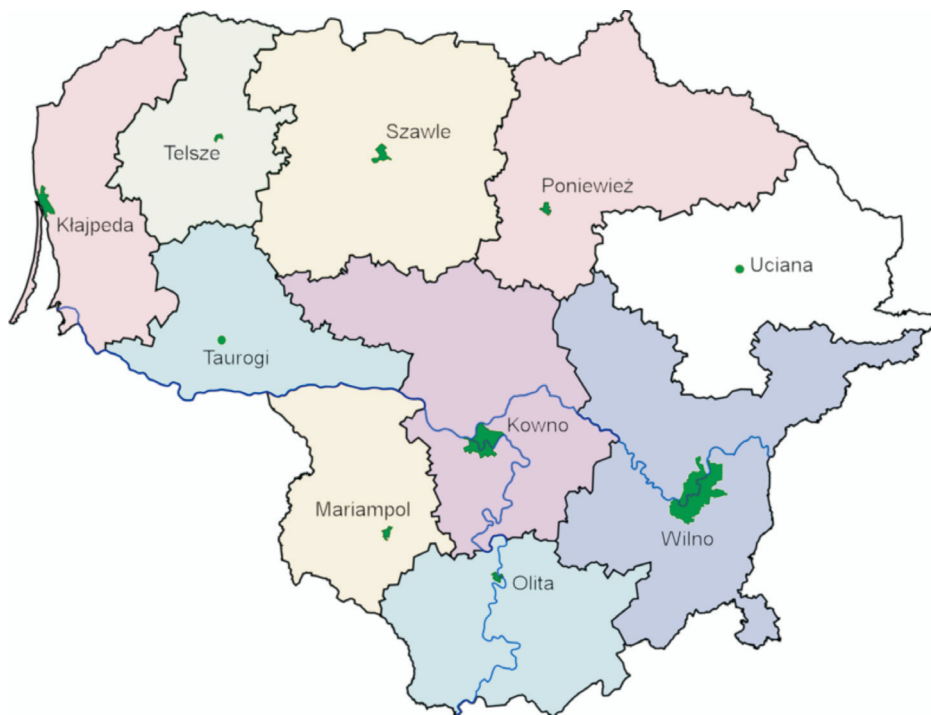

Rysunek 3. Litwa na mapie Europy

Źródło: www.earth.google.com, stan na 23.11.2006 r.

¹ Nowa Encyklopedia Powszechna, PWN, Warszawa 1995, tom 3, str. 772.

Ukształtowanie powierzchni Litwy jest nizinne, o rzeźbie polodowcowej, średnia wysokość 99 m n.p.m., najwyższe wzniesienie Juozapine 294 m, na Wyżynie Miednickiej. Wybrzeże morskie jest przeważnie niskie i wyrównane, wewnątrz kraju zaś nizinne z licznymi formami polodowcowymi. Większa część powierzchni Litwy znalazła się w zasięgu zlodowacenia wałdajskiego. Przeważają równiny moreny dennej, pojeziorno-lodowcowe i sandrowe z wydrami śródlądowymi. W zachodniej części Wysoczyzna Żmudzka (wysokość do 234 m), na południowym-wschodzie (na pograniczu z Białorusią) Pojezierze Litewskie (Wileńskie) rozdzielone dolinami Niemna i jego dopływu Wilii na 3 oddzielne wzniesienia, Sudawskie, Dżukijskie i Auksztockie. Wąski pas pobrzeża nad Zalewem Kurońskim, odgradzony od Morza Bałtyckiego Mierzeją Kurońską z wielkimi wałami wydym, na południu delta Niemna.

Rysunek 4. Podział administracyjny, rozmieszczenie obwodów na terytorium Litwy

Źródło: www.pl.wikipedia.org, stan na 23.11.2006 r.

Klimat Litwy jest umiarkowany ciepły, przejściowy między morskim nad wybrzeżem bałtyckim i o wzrastających ku wschodowi cechach kontynentalnych, występują charakterystyczne silne wiatry i szybkie zmiany pogody. Średnia temperatura w styczniu od -7°C na wschodzie do 0°C na wybrzeżu, w lipcu ok. $17-18^{\circ}\text{C}$. Najniższa odnotowana temperatura -43°C , najwyższa 37°C . Opady głównie latem, średnio roczne wynoszą ok. 600–800 mm i więcej, szczególnie w zachodniej części Wysoczyzny Żmudzkiej.

Rozwinięta gęsta sieć rzek (na 1 km² przypada 0,4 km rzeki) typu równinnego, zasilanych przede wszystkim wodami ze stopionych śniegów, co jest przyczyną gwałtownego wzbierania stanów wód na wiosnę i występowaniem licznych powodzi. Największa rzeka: Niemen o długości w granicach Litwy 469 km, wraz z dopływami: Wilią, Niewiażą, Dubisą oraz górny bieg Windawy. Na Litwie znajduje się ponad 4000 jezior zajmujących 1,5% powierzchni kraju, najwięcej na Nizinie Wilejsko-Żejmiańskiej, głównie pochodzenia polodowcowego. Największe jezioro to Drukšiai (przy granicy z Białorusią), najgłębsze Tauroginie (maksymalna głębokość 60,5 m), najdłuższe (typu rynnowego) to Asveja o długości 30 km.

Litwa leży w strefie lasów mieszanych, na ubogich glebach piaszczystych rosną bory sosnowe z sosną zwyczajną, a na glebach żyzniejszych lasy świerkowe ze świerkiem pospolitym z udziałem drzew liściastych lub dąbrowy z dębem szypułkowym, a na południu lasy dębowo-grabowe. Lesistość kraju wynosi 26%, pastwiska zajmują 17% powierzchni. Liczne torfowiska (ponad 6 tys.) zajmują ok. 5% powierzchni kraju, szczególnie rozległe na Wysoczyźnie Żmudzkiej. Najbardziej znanym rezerwatem przyrody jest Litewski Park Narodowy (Aukštaitija) założony w 1974 r., o powierzchni 30 tys. ha. Ponad 60% obszaru parku zajmują lasy.

1.1.2. Ludność

Litwę zamieszkuje 3,596 mln mieszkańców (2006 r.), co przy powierzchni kraju 65,2 tys. km² stanowi gęstość zaludnienia wyrażającą się w liczbie 55 mieszkańców na km². Średnia wieku całej populacji Litwy wynosi 37,8 lat, przy czym dla mężczyzn jest to 35,2 lat, natomiast dla kobiet 40,5 lat. Procentowe zestawienie ludności litewskiej według wieku przedstawia tabela 1, natomiast stosunek liczby mężczyzn do kobiet w różnych grupach wiekowych przedstawia tabela 2.

Tabela 1. Ludność Litwy według wieku

Wiek mieszkańców	Procent ludności względem całkowitego zaludnienia	Udział mężczyzn	Udział kobiet
0–14 lat	16,1%	297 271	282 269
15–64 lat	68,7%	1 206 731	1 264 359
ponad 64 lat	15,2%	186 979	359 008

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Stosunek liczby mężczyzn do kobiet

Ludność wg płci	Stosunek liczby mężczyzn/kobiet
przy narodzeniu	1,06
poniżej 15 lat	1,05
15 – 64 lat	0,95
ponad 64 lat	0,52
całej populacji	0,89

Źródło: opracowanie własne

Od kilku lat na Litwie występuje ujemny przyrost naturalny. Spowodowane jest to większą ilością zgonów (10,92 zgonów/1000 mieszkańców) niż narodzin (8,62 urodzeń/1000 mieszkańców). Dla przykładu umieralność noworodków kształtuje się na poziomie 8,25 narodzin śmiertelnych/1000 mieszkańców płci męskiej oraz 5,45 narodzin śmiertelnych/1000 mieszkańców płci żeńskiej. Średnio podczas porodu umiera prawie 7 noworodków/1000, a średnia rozrodczość wynosi 1,19 urodzeń/kobietę. Średnia długość życia dla całej populacji kształtuje się na poziomie 74 lat (69 lat dla mężczyzn, 79 lat dla kobiet)².

Od odzyskania niepodległości na początku lat 90. XX wieku Litwa poczyniła znaczne postępy w traktowaniu zamieszkujących jej terytorium mniejszości narodowych. Tzw. wariant zerowy w przyznawaniu litewskiego obywatelstwa pozwolił w odróżnieniu od innych republik bałtyckich bezkolizyjnie otrzymać paszporty również społecznościom mniejszości narodowych, które stanowią ok. 17% mieszkańców kraju. Bardzo pozytywnym zjawiskiem było też wprowadzenie w roku 1991 poprawek do „Ustawy o mniejszościach narodowych” w kierunku zezwolenia w miejscach zwartego ich zamieszkiwania, używania języka ojczystego obok państwowego litewskiego w urzędach administracji publicznej jako języka lokalnego³. Pomimo to, Litwę cechuje znaczna jednolitość narodowościowa bowiem 83,4% jej mieszkańców to Litwini. Do najliczniejszych mniejszości narodowych należą: Polacy – 240,9 tys., Rosjanie – 226,5 tys. oraz Białorusini – 43,1 tys. Statystyki ludnościowe wskazują, że na Litwie zamieszkuje około 611 tys. osób z obcym obywatelstwem. Ich strukturę przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Mniejszości narodowe na Litwie

Narodowość	Liczebność (tys.)	Ogół obcokrajowców (%)
Polacy	240,9	6,7
Rosjanie	226,5	6,3
Białorusini	43,1	1,2
Pozostali	86,3	2,4

Źródło: opracowanie własne

1.2. Ustrój polityczno-państwowy

Litwa jest republiką wielopartyjną z jednoizbowym parlamentem Seimas. Od 1940 roku Litwa wchodziła w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) i dopiero w roku 1990 odzyskała niepodległość, gdy ZSRR chylił się już ku upadkowi. 11 marca 1990 roku Rada Najwyższa Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej uchwaliła akt proklamacji niepodległości państwa oraz przyjęła tymczasową konstytucję. Obecnie obowiązująca konstytucja została uchwalona 6 listopada 1992 roku, a zaaprobowana w referendum z 25 października 1992 roku.

² Źródło: www.pl.wikipedia.org, stan na 23.11.2006 r.

³ Źródło: www.wspolnota-polska.org.pl, stan na 23.11.2006 r.

1.2.1. Prezydent

Głową państwa, pochodzącą z wyborów czteroprzymiotnikowych, tj. powszechnych, równych, bezpośrednich i tajnych jest prezydent, wybierany na kadencję trwającą 5 lat. Kandydat musi ukończyć minimum 40 lat i od co najmniej 3 lat zamieszkiwać terytorium państwa, będąc jego pełnoprawnym obywatelem. Obecnie (2006 r.) od roku 2004 prezydentem Litwy jest Valdas Adamkus (w latach 1998–2003 pełnił również tę funkcję w pierwszej kadencji). Prezydent desygnuje kandydata na premiera, a następnie na jego wniosek mianuje ministrów. Objęcie urzędu przez nową głowę państwa obliguje rząd do dymisji. We wskazanym w konstytucji zakresie prezydent zobowiązany jest do rozpisywania przedterminowych wyborów do parlamentu. Zgłasza parlamentowi kandydatów na m.in. sędziów i przewodniczącego Sądu Najwyższego, Sądu Konstytucyjnego oraz kontrolera państwowego. Posiada prawo weta wobec ustaw uchwalanych przez Seimas.

1.2.2. Rząd

Rząd składa się z premiera i ministrów (brak wicepremiera i wiceministrów) powoływanych i odwoływanych przez prezydenta. Dla uzyskania pełnomocnictw niezbędne jest wyrażenie przez parlament (poprzez większość głosujących) akceptacji dla rządowego programu działania. Wymiana ponad połowy ministrów wymaga ponownego wystąpienia przez premiera o udzielenie rządowi pełnomocnictw. Parlament może w dowolnej chwili doprowadzić do dymisji rządu. W czasie sesji prac parlamentu co najmniej 1/5 posłów może wystąpić do premiera (lub ministra) z interpelacją, lub też zgłosić projekt uchwały, o wotum nieufności dla rządu. Parlament po wysłuchaniu odpowiedzi rządowej na interpelację, może przegłosować (większością 50% składu parlamentu) wotum nieufności dla rządu, premiera lub ministra.

1.2.3. Parlament

Litewski parlament jest jednoizbowy, nosi nazwę Seimas. Składa się ze 141 posłów, wybieranych na 4 lata w oparciu o zasadę powszechności, równości, bezpośredniości i tajności (wybory czteroprzymiotnikowe). Wybory do parlamentu odbywają się w pierwszą sobotę października w roku wyborczym. Podział mandatów odbywa się według systemu proporcjonalnego, a klauzula zaporowa wynosi 5%. Każdy wyborca posiada dwa głosy: jeden oddaje na kandydata w swoim okręgu wyborczym (jednomandatowym), a jeden na listę partyjną. Prawo wyborcze czynne posiadają osoby, które ukończyły co najmniej 18 lat, a prawo wyborcze bierne – mające przynajmniej 25 lat. Aby wybory były ważne, obowiązuje wymóg minimalnej frekwencji, wynoszącej 25%. Seimas sprawuje władzę ustawodawczą i ustrojodawczą, tzn. może uchylać ustawy (w tej kwestii posiada wyłączność) i zmieniać konstytucję. Aby doszło do zmiany ustawy zasadniczej, należy ją przegłosować dwukrotnym głosowaniem kwalifikowanym, 2/3 składu parlamentu. Wyjątkiem są podstawowe zasady

ustrojowe (art. 1 i 14 konstytucji), które zmienić można jedynie drogą referendum ogólnokrajowego. Seimas może w dowolnym momencie uchwalić rządowi wotum nieufności, a także korzysta z uprawnienia do powoływania m.in. członków Sądu Najwyższego, Sądu Konstytucyjnego i kontrolera państwowego. Parlament wybrany w przedterminowych wyborach korzysta z ograniczonego w czasie prawa do rozpisania przedterminowych wyborów głowy państwa.

1.2.4. Sąd Konstytucyjny

Sąd Konstytucyjny (*Konstitucinis Teismas*) to organ złożony z 9 niezależnych sędziów, mianowanych przez parlament, co 3 lata odnawiana jest 1/3 składu Sądu Konstytucyjnego. Kandydatów (po 3 osoby) desygnują: prezydent, przewodniczący parlamentu i przewodniczący Sądu Najwyższego.

Sąd Konstytucyjny orzeka o:

- zgodności z konstytucją działań prezydenta i innych członków organów władzy;
- hierarchicznej zgodności aktów prawnych.

1.2.5. Partie polityczne

Litwa należała do pierwszych państw byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, której działacze państwowi i partyjni dostrzegli potrzebę i przede wszystkim możliwość przeprowadzenia radykalnych reform i, co najważniejsze, odzyskania suwerenności i niepodległości. W kilka lat po odzyskaniu niepodległości Republika Litewska, którą określano jako „suwerenne demokratyczne państwo wyrażające wolę i interesy narodu Litwy” posiadało już podstawowe zręby systemu politycznego.

Zgodnie z ustawą zasadniczą, obywatelom gwarantuje się prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszenia, partie polityczne bądź zrzeszenia, o ile ich cele i działalność nie pozostają w sprzeczności z Konstytucją i obowiązującymi ustawami. Ponadto, żaden obywatel nie może być zmuszany do przynależności do jakiegokolwiek stowarzyszenia, partii politycznej bądź zrzeszenia. Tryb tworzenia i działalność partii politycznych oraz innych organizacji politycznych i społecznych reguluje ustawa – art. 35 Konstytucji. Działalność partii politycznych na Litwie reguluje „Ustawa o partiach politycznych”, przyjęta 25 września 1990 r.

Partie polityczne mogą być tworzone przez co najmniej 400 pełnoletnich obywateli, którzy korzystają z czynnego prawa wyborczego. Na zebraniu założycielskim muszą przyjąć statut, program i wybrać organy kierownicze. Natomiast w ciągu miesiąca od daty odbycia się zebrania założycielskiego muszą wystąpić z wnioskiem do ministra sprawiedliwości o jej zarejestrowanie, aby uzyskać osobowość prawną. Cele i działalność partii musi być zgodna z konstytucją i ustawami. Ustawa zakazuje tworzenia partii propagujących: nierówność rasową, religijną i narodową, metody

totalitarne i autorytarne, siłowe przejęcie władzy; wojnę, przemoc, nieprzestrzeganie praw i wolności człowieka i obywatela. Każdy obywatel może być członkiem tylko jednej partii.

Nadzór nad partiami politycznymi sprawuje Sąd Okręgowy w Wilnie. Na wniosek ministra sprawiedliwości może zawiesić działalność partii albo zakazać jej działania. Funkcje partii (według ustawy) polegają na zapewnieniu pluralizmu i demokratycznego charakteru systemu politycznego Litwy, kształtowaniu i wykonywaniu woli politycznej obywateli, umacnianiu niezależnego, demokratycznego charakteru państwa i rozwoju społeczeństwa. Obecnie na Litwie czynnie działa około 25 partii i koalicji partyjnych. Po wyborach parlamentarnych w 2004 roku do największych partii politycznych (posiadających najwięcej mandatów w Seimasie) zalicza się⁴:

- Partia Pracy (Darbo Partija, DP), utworzona 18.10.2003 r., przewodniczący Viktoras Uspaskich – 39 mandatów;
- Za Pracę na rzecz Litwy (Už Darbą Lietuvai, UDL), koalicja Litewskiej Partii Socjaldemokratycznej (LSDP) i Nowego Związku (NS) – 31 mandatów;
- Związek Ojczyzny (Litewscy Konserwatyści – Tėvynės Sąjunga/Lietuvos Konservatoriai, TS-LK), ugrupowanie utworzone 1 maja 1993 roku przez grupę byłych członków Sąjudisu – 25 mandatów;
- Liberalny Związek Centrum (Liberalu Centro Sąjunga, LCS), początkowo ugrupowanie o charakterze liberalnym, w 1993 roku przekształciło się w partię polityczną i przyjęło swoją obecną nazwę – 18 mandatów;
- Za Porządek i Sprawiedliwość (Už Tvarką ir Tęsingumą, UTT), koalicja zwolenników byłego prezydenta Rolandasa Paksasa; w jej skład wchodzi głównie Partia Liberalnych Demokratów (LDP), 11 mandatów;
- Związek Partii Chłopskiej i Nowych Demokratów (Valstiečiu Ir Naujosios Demokratijos Partija Sąjunga, VNDP), utworzony 15 grudnia 2001 r. w wyniku połączenia Litewskiej Partii Chłopskiej (Lietuvos Valstiečiu Partija, LVP, założonej w 1994 r.) i Nowej Demokracji-Partii Kobiet (NDPK, założonej w 1995 r., do marca 1998 r. nosiła nazwę Litewska Partia Kobiet), przewodnicząca: Kazimira Prunskienė – 10 mandatów;
- Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (Lietuvos Lenku Rinkimu Akcija, LLRA), partia polskiej mniejszości narodowej, utworzona 28 sierpnia 1994 r., zarejestrowana 21 października 1994 r.; prezes: Waldemar Tomaszewski – 2 mandaty;
- Niezależni – 5 mandatów.

Ponadto, duże partie działające na Litwie, które nie uzyskały wystarczającej liczby głosów aby ich przedstawiciele znaleźli się w Seimasie to:

- Litewska Partia Chrześcijańsko-Demokratyczna (Lietuvos Krikščionys Demokratai, LKDP), powstała w styczniu 1990 roku, kontynuatorka partii o tej samej nazwie, działającej w latach 1917–1940;

⁴ Źródło: wydawnictwa www.pap.pl, stan na 24.11.2006 r.

- Litewska Partia Socjaldemokratyczna (Lietuvos Socialdemokratu Partija, LSDP), utworzona u schyłku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, kontynuatorka Partii Socjaldemokratycznej, założonej w 1896 roku;
- Litewska Demokratyczna Partia Pracy (Lietuvos Demokratine Darbo Partija, LDDP), kontynuatorka Komunistycznej Partii Litwy, założonej w 1918 roku.

1.3. Historia⁵

Na terytoriach Litwy od IX wieku istniały niewielkie księstwa, które zostały skonsolidowane w połowie XIII wieku przez Mendoga, który został królem Litwy – jedynym w jej historii. Stolica ówczesnego państwa litewskiego znajdowała się w Nowogródku.

W 1385 r. dla obrony przed ekspansjonistyczną polityką Krzyżaków zawiązana została w Krewie unia personalna z Królestwem Polskim. W 1387 roku nastąpił chrzest Jagiełły i jego najbliższych współpracowników, na Litwie pojawili się pierwsi duchowni chrześcijańscy. W 1410 r. po bitwie pod Grunwaldem, Wielkie Księstwo Litewskie odzyskało zajęta przez Krzyżaków Żmudź.

W 1569 r. w wyniku Unii Lubelskiej Litwa stała się częścią Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Doszło do zrzeczenia się na rzecz Korony ziem ukraińskich i Podlasia.

W 1791 r. Wielkie Księstwo Litewskie uległo likwidacji i zostało na mocy Konstytucji 3 maja inkorporowane bezpośrednio do Polski. Cztery lata później, w 1795 r. w wyniku ostatniego rozbioru Polski, Litwa została podzielona między Rosję a Prusy. Rosjanie utworzyli na tych ziemiach Gubernię Kowieńską, Wileńską i Grodzieńską, Prusy – Departament Białostocki.

W latach 1807–1815 część Litwy znalazła się na obszarze Księstwa Warszawskiego, od 1815 roku Królestwa Polskiego. W 1812 r. na wieść o wojnie francusko-rosyjskiej wybuchło na Litwie powstanie, powstańcy mieli nadzieję na odtworzenie Unii Polsko-Litewskiej.

W 1830 i 1863 roku Litwini, obok Polaków i części Rusinów, walczyli w powstaniach antyrosyjskich. W wyniku represji po Powstaniu Styczniowym w Guberni Wileńskiej prowadzone były krwawe rządy Murawiewa, któremu ze względu na ich charakter nadano przydomek „Wieszateli”.

16 lutego 1918 r. Litwa proklamowała niepodległość – wówczas jako księstwo pozostające w unii personalnej z Cesarstwem Niemieckim.

W 1919 r. przez pewien czas istniała Sowiecka Republika Litewsko-Białoruska „Lit-Biel”, zlikwidowana w wyniku ofensywy wojsk polskich.

W 1920 r. Litwa zawarła wymierzone w Polaków porozumienie z Rosją Radziecką. ZSRR zgodził się na poważne koncesje terytorialne kosztem Białorusi z Wilnem,

⁵ Nowa Encyklopedia Powszechna, PWN, Warszawa 1995, tom 3, str. 772

Grodnem i Suwałkami włącznie. Konstytucyjną stolicą Litwy ustanowione zostało Wilno, które zostało zajęte przez oddziały polskie pod wodzą generała Lucjana Żeligowskiego w październiku 1920 roku w wyniku „buntu”. *De facto* stolicą było więc Kowno. Z tej przyczyny aż do 1927 roku Litwa utrzymywała, iż znajduje się w stanie wojny z Polską, a stosunki dyplomatyczne zostały zawiązane dopiero 19 marca 1938 r., po wystosowaniu przez Polskę ultimatum.

W 1923 r. Litwa zaaranżowała powstanie w Kraju Kłajpedy zarządzanym przez Ligę Narodów, doszło do przyłączenia tego obszaru do państwa litewskiego, a mniejszość niemiecka uzyskała autonomię.

Jako niepodległe państwo Litwa istniała w latach 1918–1940. Rządzona z początku przez nacjonalistów, później na przemian przez chadecję i siły lewicowe do 1926 roku. Nacjonałisci i chadecja występowali przeciwko śmielszym reformom społecznym, takim jak: reforma rolna, nacjonalizacja czy skrócenie czasu pracy, a także równouprawnieniu mniejszości narodowych oraz nawiązaniu stosunków z RP. W grudniu 1926 r. dyktatorską władzę przejął narodowiec Antonas Smetona i sprawował ją aż do czerwca 1940 roku. W 1938 r. została uchwalona niedemokratyczna konstytucja, ograniczająca prawa jednostki i parlamentu na rzecz silnych uprawnień głowy państwa i rządu.

Po rozpoczęciu II wojny światowej Litwa opanowała tereny Wileńszczyzny i podpisała traktat przyjaźni z ZSRR, zezwalający na pobyt na jej terenie wojsk sowieckich. Po 17 września przyjęci zostali polscy uchodźcy z kresów uciekający przed sowieckimi represjami.

W 1940 r. Litwa została włączona do ZSRR jako jedna z 16 republik po „prośbie o przyłączenie” skierowanej do Moskwy przez marionetkowy rząd litewski.

Na Zachodzie ukonstytuował się emigracyjny quasi-rząd litewski (utworzony na terenie Ambasady Litewskiej w Waszyngtonie), jego pracami kierował Stasys Lozoraitis. Uznawany był on przez większość państw europejskich.

Po zakończeniu II wojny światowej, w latach 1945–1952, na Litwie trwała wojna domowa, w wyniku której na Sybir wywiezionych zostało ok. 100 tys. Litwinów.

W 1987 r. powstał w Litewskiej SRR Ruch na Rzecz Przebudowy „Sajudis”, skupiający przeciwników zależności Litwy od Moskwy, w tym wielu komunistów.

11 marca 1990 roku uroczystą deklaracją parlamentu Litwa odzyskała niepodległość. Powstał pierwszy demokratyczny po wojnie rząd Kazimiery Prunskiene, głową państwa został zaś, wywodzący się z opozycji „Sajudisu” profesor muzykologii, Vytautas Landsbergis (1990–92). Jako pierwsza Litwę uznała Islandia.

13 stycznia 1991 r. miały miejsce walki z żołnierzami i czołgami rosyjskimi pod wieżą telewizyjną w Wilnie. W czasie interwencji rosyjskiej zginęło 14 osób, a 700 zostało rannych.